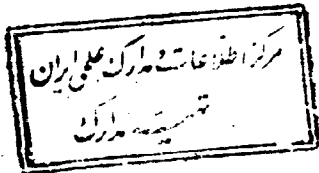

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه سیستان و بلوچستان
تحصیلات تکمیلی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد
اقتصاد کشاورزی

موضوع:

تحلیل اقتصادی نوسانات قیمت خرده فروشی
محصولات اساسی کشاورزی
(با تأکید بر سیاستهای اقتصادی صادرات و واردات آنها)

استاد راهنما:

دکتر احمد اکبری

013587

استاد مشاور:

دکتر محمد حسین کریمکشته

نگارش:

جواد محسنی راد

۳۹۵۸۳

بسمتقا

صفحه الف

این پایان نامه با عنوان تحلیل اقتصادی نوسانات قیمت خرده فروشی محصولات اساسی کشاورزی (با تاکید بر سیاستهای اقتصادی صادرات و واردات آنها) قسمتی از برنامه آموزشی دوره کارشناسی ارشد اقتصاد کشاورزی گرایش اقتصاد کشاورزی توسط دانشجو جواد محسنی راد تحت راهنمایی استاد پایان نامه جناب آقای دکتر احمد اکبری تهیه شده است. استفاده از مطالب آن بمنظور اهداف آموزشی با ذکر مرجع و اطلاع کتبی به حوزه تحصیلات تکمیلی دانشگاه سیستان و بلوچستان مجاز می باشد.

امضاء دانشجو

این پایان نامه ۶ واحد درسی شناخته می شود و در تاریخ ۱۹/۳/۸۰ توسط هیئت داوران بررسی، و نمره ۱۰۰٪ با درجه عالی به آن تعلق گرفت.

تاریخ ۱۹/۳/۸۰

نام و نام خانوادگی دانشجو

- امضاء
- ۱- استاد راهنما: دکتر احمد اکبری
  - ۲- استاد مشاور: دکتر محمد حسین پریم گشته
  - ۳- داور ۱: دکتر بدرالدین اورعی یرطانی
  - ۴- داور ۲: دکتر سیاوش دهقانیاں
  - ۵- تحصیلات تکمیلی: دکتر عیسی جرجانی

تقدیر و تشکر

شرممان باد ز پشمینه آلوده فویش
که بدین فضل و هنر نام کرامات بریم

ثنای بی حد و سپاس بی منتهی خالق یگانه را که آدمی را تفکر آموخت و چنین قدرت شکر فی به او

ارزانی داشت و در پیه‌ای به دنیای بیکران علم بروی انسان گشود.

ستایش خدای بزرگ را که راه تحصیل فضل را بر من هموار گردانید و توفیق داد هر چند اندک از علم و

دانش بهره گیرم و از حضور اساتید والامقام کسب فیض نمایم. بمصداق جمله «من لم یشکر المفلوق لم

یشکر الخالق» بر خود وظیفه می دانم از تمامی بزرگوارانی که در طی طریق یاریم نمودند تشکر کنم اگر چه ممیتها

و زحمات بی دریغ آنان را هرگز نمی توان جبران نمود ولی آب دریا را که نتوان کشید هم به قدر تشنگی

باید چشید.

از استاد بزرگوار جناب آقای دکتر احمد اکبری و همپنین بزرگواران دکتر محمد حسین کریمکشته و دکتر حمید

سپهر دوست که شرایط تحصیل ما را مهیا نمودند و در طول دوران تحصیل زحمات فراوان کشیدند خاضعانه و

ضمیمانه تشکر نموده و مراتب سپاس و قدردانی خود را خدمت ایشان ابراز می دارم همپنین از کلیه کسانی

که چه در محیط دانشگاه و چه در خارج از دانشگاه در به ثمر رسیدن این رساله نگارنده را یاری نموده اند تشکر و

قدردانی می شود.

و در پایان از مساعدت‌های بی شائبه والدین عزیزم که برای پیشرفت من از هیچ کوششی فروگذار ننموده

و در مراحل مختلف زندگی خصوصاً امر تحصیل همواره پشتیبانی قوی برایم بودند ضمیمانه سپاسگذاری و

قدردانی می نمایم.

چکیده

قیمت محصولات کشاورزی در سالهای مختلف رفتار متفاوتی را از خود نشان می‌دهد گاهی قیمت یک محصول تا چند برابر افزایش می‌یابد و شدیداً قدرت خرید مصرف کنندگان را کاهش می‌دهد و گاهی نزول قیمت باعث می‌شود که در آمد کشاورز حتی جوابگوی هزینه برداشت وی هم نباشد چنین شرایطی که بدلیل مقادیر نامناسب عرضه کشتش ناپذیر فرآورده های کشاورزی در هر سال پدید می‌آید در یک حالت سبب تورم شده و در حالت دیگر حذف تولید کنندگان ضعیف تر را به همراه دارد. از آنجا که قیمت خرده فروشی نتیجه نهایی کلیه فعل و انفعالاتی را که از مرحله تولید تا مصرف رخ می‌دهد را در بر دارد با بررسی آن نقش تمام عوامل فوق در نظر گرفته شده است.

در این تحقیق تجزیه و تحلیل سری زمانی قیمت‌های خرده فروشی پنج محصول از محصولات اساسی کشاورزی بشرح زیر ارائه گردیده است.

۱- تخم مرغ ۲- برنج ۳- گوشت گوسفند و بز ۴- نخود ۵- سیب زمینی

در بررسی فوق از روش قیاسی استفاده شده و متغیرهای مورد نیاز با کمک رگرسیون خطی محاسبه شده‌اند.

از آنجا که سیاست‌های مالی و پولی در یک دوره زمانی کوتاه مدت قادر نیستند تغییراتی از قیمت را که در نتیجه برهم خوردن تعادل عرضه و تقاضا ایجاد می‌شوند را خنثی کنند سیاست‌های تجاری نقش و اهمیت زیادی در کنترل چنین تغییراتی خواهند داشت.

بررسی نوسانات قیمت سه محصول تخم مرغ، برنج، گوشت گوسفند و بز این نتیجه را بدست می‌دهد که قیمت‌های این محصولات بیشتر روند افزایشی داشته و رشدی بالاتر از رشد عوامل تولید خود داشته‌اند ولی در مورد دو محصول سیب زمینی و نخود تغییرات بعکس بالا دیده می‌شود. قوانین و مقررات تجاری در این دوره قادر به انجام رسالت خود نبوده‌اند و حتی گاهی به نارسایی‌های ایجاد شده بیشتر دامن می‌زدند. در حالی که تنظیم به هنگام تر قوانین و مقررات تجاری توأم با توجه به سطح عرضه و تقاضا و همچنین برنامه ریزی سطح تولید هر محصول در کشور در کنترل قیمت‌های کشاورزی مفید خواهد بود.

۱	فصل اول مقدمه
۳	اقتصاد کشاورزی در ایران
۵	ضرورت موضوع
۶	چرا قیمت‌های خرده‌فروشی؟
۷	سیر جریان قیمت‌ها
۱۰	عوامل افزایش سطح عمومی قیمت‌ها در ایران
۱۲	تورم و رشد اقتصادی
۱۵	نقش کشاورزی در توسعه اقتصادی ایران
۱۶	نقش و اهمیت تجارت خارج
۱۷	منافع تجارت خارجی
	نقش و اهمیت بخش بازرگانی در تولید و عرضه محصولات
۱۸	کشاورزی
۲۰	روند صادرات کشاورزی ایران
۲۲	قوانین و مقررات بازرگانی
۲۳	اهداف تحقیق
۲۴	فرضیات تحقیق

صفحه	عنوان
۲۵	فصل دوم مبانی تئوری
۲۶	مقدمه
۲۷	سیاستهای نظر به خارج
۲۷	سیاستهای نظر به داخل
۲۸	عرضه
۲۹	تقاضا
۳۰	سیاستهای بازرگانی
۳۰	سیاستهای صادراتی و توسعه صادرات
۳۲	سیاستهای وارداتی و جانشینی واردات
۳۵	نرخ اسمی حمایت
۳۶	نرخ موثر حمایت
۴۴	مزایا و ضرورت واردات
۳۷	سایر عوامل موثر بر واردات
۳۹	تعدیل نرخ ارز
۳۹	اثرات قیمت گذاری پایین نرخ ارز بر تجارت خارجی
۴۰	اثرات قیمت گذاری بالای نرخ ارز بر تجارت خارجی
۴۰	اثرات حالت نوسانی نرخ ارز
۴۱	نرخ ارز در شرایط تورمی اقتصاد

صفحه	عنوان
	عهدنامه ها و سازمانهای تجارت جهانی و قوانین و مقررات تجارت
۴۲	خارجی
۴۵	سیاستهای قیمت گذاری در کشاورزی
۴۷	ابزارهای سیاستهای قیمت گذاری
۴۹	سیاستهای قیمت گذاری و بنگاههای خصوصی
۵۰	فصل سوم مروری بر مطالعات انجام شده
۵۱	چگونگی جستجو
۵۱	منابع داخلی
۵۳	منابع خارجی
۵۷	فصل چهارم روش تحقیق
۶۰	مراحل عملی تحقیق
۶۱	تعیین محصولات مناسب
۶۱	توضیح مراحل عملی تحقیق
۶۵	فصل پنجم بحث و نتیجه گیری
۶۶	پیشگفتار
۶۸	تغییرات قیمت
۶۸	تغییرات کوتاه مدت قیمت

صفحه	عنوان
۷۱	تغییرات بلند مدت
۷۲	انتخاب محصول
۷۶	تعیین سهم عوامل تغییر دهنده قیمت‌ها
۷۸	معادله خط قیمت
۸۰	تخمین رگرسیون خط قیمت برنج
۸۱	تخمین رگرسیون خط قیمت سیب زمینی
۸۲	تخمین رگرسیون خط قیمت نخود
۸۴	تغییرات قیمت گوشت و تخم مرغ
۸۶	تخمین رگرسیونی خط قیمت گوشت گوسفند و بیز
۸۶	تخمین رگرسیونی خط قیمت تخم مرغ
۸۶	آزمون فرضیات OLS برای معادلات تخمینی
۸۶	آزمون سلسه یا RUN TEST
۸۹	قوانین و مقررات صادرات و واردات
۹۱	محاسبه نرخهای اسمی حمایت
۹۱	محاسبه تغییرات مشاهده شده قیمت‌ها
۹۳	تحلیل
۱۲۷	فصل ششم خلاصه و پیشنهادات
۱۳۳	منابع

ضمیمه یک آمار واردات و صادرات

ضمیمه دو نرخ اسمی حمایت

ضمیمه سه روند تغییرات قیمت خرده فروشی

ضمیمه چهار قوانین و مقرات صادرات و واردات

ضمیمه پنج نرخ غیر رسمی ارز

فصل اول

مقدمه

- مقدمه
- ضرورت موضوع
- چرا قیمت‌های خرده فروشی؟
- سیر جریان قیمت‌ها
- روند صادرات کشاورزی
- قوانین ومقررات بازرگانی و...

مقدمه :

در سالهای بعد از انقلاب که باب جدیدی در شرایط اقتصادی ، اجتماعی و سیاسی کشور ما گشوده شد در بخش کشاورزی دولت سیاست چند گانه ای را در مورد قیمت محصولات اتخاذ نمود ، بطوری که در مورد برخی محصولات مانند گندم و چغندر قند نظارت مستقیم دارد ، و محصولات دیگری مانند شیر و گوشت را بطور غیر مستقیم توسط عوامل خود کنترل می کند و برخی فرآورده های دیگری که گروه سوم را تشکیل می دهند توسط نیروهای بازار و مکانیسم قیمت تعیین تکلیف می شوند . البته در مورد محصولات گروه دوم و بویژه گروه سوم این طور نیست که دولت و قوانین اتخاذ شده دولتی در مورد آنها بی اثر یا کم اثر باشد بلکه تحت قوانین و مقرراتی که وضع می شود توسط نیروهای بازار مورد عمل قرار می گیرند .

در این بحث سعی می شود رابطه بین قیمت های محصولات دو گروه آخر که توسط نیروهای بازار تعیین می شود و قوانین و مقررات صادرات و واردات نیز بر آنها موثرند بررسی های انجام شود . به این منظور در فصل حاضر به عنوان مقدمه مطلب دید مختصری داریم به جنبه ها و زوایای مختلف پیرامون بحث اصلی خود تا ضمن روشن شدن بحث زمینه بیشتری برای آنچه مطرح خواهد شد فراهم آید بدین لحاظ ابتدا نگاهی به اقتصاد کشاورزی در ایران خواهیم داشت سپس به بررسی نقش کشاورزی در توسعه اقتصادی پرداخته و بعد کمی در مورد قیمت ها بحث می شود و در ادامه به قوانین و مقررات تجارت داخلی و خارجی محصولات کشاورزی پرداخته خواهد شد و در نهایت به موضوع این تحقیق و علل انتخاب آن پرداخته خواهد شد .

اقتصاد کشاورزی در ایران :

کشور ایران با وسعتی در حدود ۱,۶۴۸ میلیون هکتار و جمعیتی حدود ۷۰ میلیون نفر دارای تواناییها و امکانات بالقوه زیادی برای رشد و توسعه اقتصادی است اما در عمل دیده می‌شود که تنها بخش کوچکی از این ظرفیت مورد استفاده قرار می‌گیرد و درصد بالایی از این جمعیت در حد حداقل معیشت، زندگی روزمرگی را پیش گرفته‌اند. در بیان علت باید گفت که مشکلات زیادی دامن گیر اقتصاد کشور ماست و می‌توان گفت مهمترین مشکل بخش کشاورزی ایران، فقدان استفاده از دانش نظری علم اقتصاد و عدم بکارگیری آن در برنامه ریزی، سیاست‌گذاری و بطور کلی اقتصاد عملی کشاورزی است. هدفها سنجیده نمی‌شوند، تفکیک هدفهای اصلی از فرعی و اجزاء هدفها انجام نمی‌شود. تضاد بین هدفها مورد توجه نیستند و کلیه این نارسائیه‌ها در وسیله‌های رسیدن به این هدفها نیز مشاهده می‌گردد.

ضرورتاً تحقیقات آینه منعکس کننده راه‌های مشکلات و ارائه کننده برنامه‌های دقیق و صحیح نیستند. کسانی که دست اندرکار هستند اغلب تجزیه و تحلیل‌های علمی را جدی نگرفته و از آن‌طرفه می‌روند یا به سختی آنها را می‌پذیرند به نظر اینان معادلات، نمودارها و الفاظ و عباراتی که مقالات اقتصادی بیان می‌کنند با واقعیت فاصله طولانی دارد و مفید بودن آنها مورد تردید است که البته این داوری کاملاً هم غلط نیست.

محققاً این امر واقعیت دارد که یک فرد دانشگاهی غالباً اصول را بر تناسب داشتن و مرتبط بودن ترجیح می‌دهد، وی همچنین دقت ریاضی را به وظیفه سخت و مشکل رویارویی و دست و پنجه نرم کردن با مسایل در هم و برهم و پیچیده دنیای واقعه‌ای ترجیح می‌دهد.

بعنوان جمع بندی باید گفت بخش کشاورزی ایران نیازمند تحقیقات مستمر و همه جانبه اقتصادی- اجتماعی است ، پژوهشهای به هم پیوسته ای که نتایج آن با توجه به روند و واقعیات وضع موجود و با در نظر گرفتن فرایند توسعه اقتصادی بتواند نقشه معماری ساختمان اقتصاد مواد غذایی تکامل یافته ای را برای ما طراحی کند .

ضرورت موضوع : هر ساله در بخش کشاورزی شاهد کاهش شدید قیمت مصرف کننده

برخی محصولات هستیم این سقوط قیمت اگرچه برای مصرف کننده در کوتاه مدت خوشایند است اما گاهی این حالت افراطی به حدی می رسد که عایدی کشاورز از عرضه محصول حتی پاسخ گوی هزینه های برداشت وی هم نخواهد بود این شرایط معمولاً به دلایل مختلفی پیش آید که نتیجتاً بر عرضه و تقاضا اثر گذاشته و تعادل بازار را به هم زده است . بعکس در همین زمان کاهش قیمت ، فراورده های از همان گروه وجود دارند که قیمتشان بطور ناگهانی افزایش یافته و فشار تقاضا در مورد آنها حس می گردد . علاوه بر نوسانات بیان شده که سالی هستند تغییرات فصلی نیز در قیمت های کشاورزی دیده می شود یعنی مثلاً در فصل برداشت محصولات بدلیل ضعف امکانات و مسائل بازار رسانی عرضه مقطعی بیش از تقاضا شده و بدلیل بی کشش بودن تقاضای مربوطه قیمت ها کاهش زیادی می یابند ، گاهی هر دو تغییرات بیان شده برای یک محصول توأمآ پدید می آید و وضعیت آن را هم برای تولید کننده و هم برای مصرف کننده وخیم می کند و از همه بدتر اینکه درچنین شرایطی قوانین صادرات و واردات انعطاف لازم را نشان نمی دهند و برابر برنامه ریزی قبلی که ممکن است حتی در شرایط معکوس طراحی شده باشند عمل می نمایند. چنین اوضاع نابسامانی در بازار یک محصول به طور مستقیم بی رغبتی و خروج اجباری بنگاه را از صنعت به همراه می آورد ، مصرف کننده را بی اعتماد نموده که در پی آن ده ها عارضه اقتصادی (مانند احتکار ، بازار سیاه ، هجوم های بی دلیل در تهیه کالا و ...) را ایجاد می کند و بطور غیر مستقیم تورم و اختلال در رشد اقتصادی پدید می آید .